

דרך ה' פרק א' שיעור שלישי

יום שני ב' טבת תשע"ט

ידיעה שלישית מכריחה את ידיעה רביעית. אם הוא מוכרח מצד עצמו מוכרח שהוא לא תלוי בזולתו. כשהרמח"ל אומר "מעצמו הוא מוכרח המציאות" הרמח"ל חוזר בעצם לידיעה השלישית שמכריחה את הרביעית.

"שלם בכל שלמות" - פה צריכים להיזהר. גם כשאנו אומרים שבו יש עניינים שונים - רצון, חכמה, יכולת - אנחנו לא מדברים על מושג.

כל שלמות אפשרית מיוחסת לו, אבל אין לנו אפשרות אפילו לקרוא לו חכם. אין לנו שום ידיעה שבאה להשיג, אנחנו עוסקים רק בלשולל ממנו את המורכבות.

מכל יחס - אין לו יחס איתנו מצד ההגדרה העצמית שלו.

הרמח"ל בוחר בסיכום של האות החמישית להזכיר שוב שיש שתי אפשרויות להגיע להגדרות האלו: להאמין בדרכי המסורת - קבלת התורה, או לחקור בדרכי הפילוסופיה.

לרמח"ל יש מקור תורני ויש מקור של מסורת.

אבל לי אין מסורת, איך אוכל לקבל את המקור הזה?

אלא זה מופיע בתוך התורה.

כאן אי אפשר לומר שזו מסורת כללית, מדובר פה בדברים שצריכים לעבור מגדולי החכמים שהעבירו את מסקנות הנבואה בהגדרת האלוקות - יש לנו בקושי ספרים בזה, אתה רוצה לקרוא לזה מסורת כללית?

הרמב"ם אומר שנכון שקיבלנו את זה בדרכי הנבואה אבל אחר כך זה נחתם בתורת משה.

מי שרוצה לערער על אמיתות תורת משה - נטפל בזה. אבל מי שמאמין בתורה, במסורת התורה - היא המקור הנאמן לכל האמתויות שצריך להגדיר לגבי האלוק.

שאלה נוספת: אם יש לנו את המסורת, למה צריך הרמח"ל לומר שגם בחקר אנושי אפשר להגיע לדברים? אנחנו הרי לא צריכים לחקור. הרמח"ל אומר "יאמין וידע" - גם וגם, צריכים לדעת שאפשר להבין גם בדרכי החקירה.

אם אני משוכנע שהתורה היא אמת, למה אני צריך מקור נוסף?

(אף פעם אל תתווכחו עם אנשים שלא במגרש שלכם. אנחנו אנשי בית המדרש, תכניס אותם לבית המדרש.

אם יש להם קושיה על התורה - שיתמודדו! אם יש להם תיאוריה שלא מסתדרת עם תורת משה - שישברו את הראש לסדר את הדברים.

התורה היא אמת היסטורית אלוקית צרופה, אנחנו לא חייבים ליישב את כל הקושיות בעולם.

אני לא איש מדע, אני לא יודע איזה משקל לתת לקושיות כאלו.

האמת לא נבהלת מנתון חדש באמת. כשתוס' מקשה קושיה מסוגיה על סוגיה אתה לא נבהל, אתה אומר שצריך עיון.

הם בכלל לא רואים את התורה כאמת, הם באים לקנטר.

מקסימום יש פה נתון מול נתון. הם לא רוצים להכיר באמיתות התורה.

מדען שיש לו סתירה מנסה ליישב, ואם לא מצליח הוא אומר צריך עיון.

אתה לא יכול למחוק נתון עובדתי מושלם בגלל שיש לך סתירה קטנה).

לכאורה מספיק את האמון במסורה. הרמח"ל מניח ודאי שבדרכי המסורה אפשר לסגור את הכל.

אז למה אנחנו זקוקים לידיעה?

(גם במסורת צריך להיות איש לוגי וחכם שמסיק דברים נכון).

(למה יהודי מחוייב בכלל ליהדות? למה שלא ילך לאמונה אחרת?)

כי אנחנו לא עוסקים באנתרופולוגיה, אלא באמת מוחלטת. אם אדם היה מכיר את האמת לא היה רוצה להימלט ממנה. אדם שלא רואה את התורה בשלמות אלא כנטל, הוא כמו ילד קטן שלא רוצה לאכול.

מה נגיד לו, פלורליזם? בחירה חופשית? אם במקום אחר מאכילים חול, אנחנו ניתן לילד לאכול חול?

אפשר לדון בטענות של אומות אחרות, אנחנו לא מפחדים).

אולי אפשר לומר שיש כאן סכנה, שיבוא אלינו אדם שיגיד שיכול היה תיאורטית להיות אחרת, אבל גזירת הכתוב אומרת כך. מבחינתו זה היה יכול להיות אחרת, אבל התורה כך אומרת. אדם יכול לומר שמבחינתו האלוקות היא גבולית ח"ו, אבל קיבלנו במסורה שהוא לא גבולי. זה משחק מילים, האדם הזה הוא מין. זה בעצם חוסר הבנה בסיסית בתפיסת המציאות. אדם שבונה את האמונה שלו ולא יודע שזה באופן עקרוני סותר את סדרי ההווה, מגיע לאמונה באלוק גבולי! הרמח"ל אומר שה' בגילוי ודאי סגר את הכל מעצם היותו נוכח לנביאים ולעם ישראל. ודאי שהם השיגו יחד עם ההשגה הנבואית גם מי מתגלה אליהם. לא יכול להיות שלנביא אמת תיפול טעות בהגדרת האלוקות. זה תרתי דסתרי למושג אלוקים מנבא בבני אדם. אבל, אומר הרמח"ל, אל תיסמך ותגיד את זה כאמירה דינית. תבין בשכל שבלתי אפשרי אחרת! אבל אם כן למה צריך את המסורה? למה את זה ה' לא השאיר לנחלת תפיסה אנושית בריאה? כל מה שאברהם אבינו השיג זה קדם תורה, זה מכך שהמציאות מעידה על יוצרה. זה לא שלא צריך את אמונת התורה, אלא שהמציאות חקוקה את זה. אברהם השיג בחכמתו ודאי את כל ששת הידיעות - אז למה צריך לסגור את הדברים בתורת משה? התורה לא התכוונה להחליף את המחקר האנושי. מי שלא מבין שבשכל אנושי אי אפשר לומר ההפך, בסוף גם בתורה יטעה. אז למה צריך לכתוב את הדברים בתורה?

(אמונת ישראל עומדת על תפיסה בריאה. אסור לבנות יהדות מרחפת. דרך ארץ קדמה לתורה - תבנה את התורה על קומת הדרך ארץ. אסור אף פעם לומר מילה שלא מחוברת לאמת המציאות. כך הספר הזה עובד, זה מה שהוא בונה. אסור בשום פנים לומר מילה יהודית שאין לה בסיס מציאותי בעולם. מעולם לא עלה על הדעת שהעולם שלנו נבנה מהשתלשלות מאלוקות, הרי אין שום יחס. הבניין שלנו הוא מבראשית, זו נוכחות של פעולה. אתה רואה את הפועל ומגלה שהוא מעיד שה' רצה לגלות את רצונו במציאות. זה הולך ונבנה, אבל שום נתק לא יהיה בדברים).

כשאני בא להניח תפילין, אני לא צריך להגיע למצב שהדברים יובנו לי בשכל אנושי. המצוות הן צו אלוקי בהגדרתן, הן שייכות לשכל אלוקי, אנחנו לא יכולים להשיג את הדברים בשכל אנושי עד הסוף לעולם. אבל הפרק הזה, אומר הרמח"ל, ניתן להשגה שכלית! בקומה הזו, כל דבר שהשכל שלך יכול להשיג, אתה חייב להשיג את זה בשכלך, ולהבין שזו הקומה הבריאה! מדובר פה בכל מסקנה שאדם הגון יכול להגיע אליה. אם אדם יגיד שאלמלא התורה הוא היה חומס ורוצח - זה מקולקל! כל קומה אנושית של תיקון העולם, שהשכל יכול להשיג - אדם חייב לעשות את הדברים מהצד האנושי. זה בקומה אנושית. כל קומה אלוקית, שלא ניתנת להבין בשכל האנושי, בדרך ארץ שקדמה לתורה, בו שייך "מה אעשה שה' גזר". היהדות לא נגמרת בפרק א', אנחנו ממשיכים לפרקים הבאים שזה הכל תורה מן השמים. אם היינו צריכים להיות רק אנשים גנונים שלא עובדים ע"ז ולא כופרים בבלתי גבול, אז היינו חוזרים לשאלה אם צריך תורה מהשמיים כדי לסגור את הדברים. אנחנו שואלים רק פה את השאלה: אם זה כל כך ברור מכח סדרי הטבע, אז למה התורה צריכה לומר לי "מעונה אלוקי קדם"? הרי הוא חייב להיות קדם. אמרנו שאת החקר הטבעי צריך כדי שלא נבוא ונתייחס לדברים המובנים בשכל אנושי כמו אל חזיר ותפילין - כמו דברים שלא ניתנים להשגה אנושית. אלו דברים שניתן לתפוס גם בשכל, מי שמתעלם מזה הוא מין! אתה חייב למצות את שני הכלים, גם האמונה וגם הידיעה! הרמח"ל צועק שכל הדברים האלו נתפסים בשכל! למה הוא משקיע כל כך הרבה מאמץ לומר שהדברים מאומתים בדרכי החקירה? כי חובה על האדם לחקור בשכלו! הרמח"ל עצמו כותב ב"ש" שהוא לא מכריח את האדם לעשות את החקירה, הוא אומר שנסמוך על המסורת. מותר לך לסמוך על החכמים, אבל אתה צריך להבין שמה שנתגלה מן השמים מוכח בדרכי החקירה! אין אפשרות תיאורטית אחרת. זה קריטי! בפרק הזה אומר הרמח"ל שהיחס בין אלוקות לגבול הוא דבר בסיסי, שמי שלא מבין אותו נכון יטעה.

אתה חייב לבנות את הדברים בשתי הקומות. להבין בשכל שלא יכול להיות יחס בין הגבול לבלתי גבולי, כי אחרת האלוהים שלך יהיה מגושם ובלתי גבולי. להבין את מי אתה עובד. הקומה הנוספת היא שהכל נסגר בדברי הנביאים. אבל אסור לדלג על שלבת החקירה, ההבנה של ההגדרה האבסולוטית שהבלתי גבול לא יהיה גבול והגבול לא יהיה בלתי גבול. יש לעולם קומה קודמת לתורה, בשביל לא לעבוד ע"ז לא צריך לקבל תורה. אברהם שבר את אלילי אביו גם בלי תורה.

אז המסורת מיותרת? בשביל מה התורה באה ומתערכת? אם התורה היתה נסגרת בזה היינו פטורים, אבל האמת היא שכל אמונת ישראל האלוקית, שהיא הרבה מעבר לתפיסת האלוקות, נכללת בתוך הידיעה היסודית הזו. התורה לא היתה יכולה לנתק, כי שמע ישראל זה בסוף נכלל בתוך תפיסת האלוקות היסודית! הדברים יחזרו זה לא יהיה שני נושאים של תפיסת המציאות האנושית וקומה נפרדת של תורה מן השמים לתת לנו ידיעות פילוסופיות חדשות.

אנחנו נראה שכל הגילויים ההיסטוריים שנתגלו עלינו הם סעיפים בתוך התפשטות מה שנודע לנו. התורה מדברת על אותו מישור. פרק ב' הוא התגלות פרק א'. לעולם לא נוכל להפריד את אמיתת מציאותו מרצונו בעולם הפועל. תמיד זה יהיה התפשטות אותה מהות. בשכל אתה חייב להפריד, אבל בסוף אחרי שתחבר תראה שזה נובע מאותו שורש.

אם התורה היתה אוסף מצוות - אין קשר בין אוסף מצוות לאמיתת פרק א'. אבל אם תבין שכל העולם הוא גילוי אמיתת עניינו, להראות שה' אלוקים אמת, ואותה מהות אלוקית בלתי גבולית היא שפועלת בנו, בסדרי העולם, להביא את מגמתו אלינו - לא תוכל להפריד בין ה' אלוקים לפעולה שלו. יש בעולם רק עניין אחד שהולך ומתגלה.

סוד התפילין הוא חלק בלתי נפרד מהתגלות מוכח המציאות. התורה תגלה לנו שמעצם הגדרת האלוקות נובעת כל המגמה ההיסטורית שלו על ישראל. פרק ב' הוא התפשטות עניין פרק א', אבל אוי ואבוי למי שיעצור בפרק א'. כדי לחשוף את הכלל הזה אתה חייב תורה מן השמים.

(הכל נובע מגילוי שם הויה. שם הויה בהגדרתו הפשוטה הוא מוכרח המציאות, פשט שם הויה - וכך צריך לכוון בשמע ישראל - זה הנמצא והממציא. הפסוק הראשון של קריאת שמע מגדיר את שליטת ייחודו. אם אתה לא מבין שהוא סיבת המציאות, לא תבין שהוא באמת שליט. אם הוא שייך למערכת הנבראים, למה שהוא יהיה שליט? אם אתה לא מבין שהויה הוא המהווה, הבלתי גבול שהמציא ונמצא תמיד - אז באמת לא יצאת ידי חובת המצווה. היה הווה ויהיה זה שטחי, באמת הוא היה הווה ויהיה, אבל במקום זה אתה צריך להבין שהוא סיבת המציאות, המוכרח להימצא, הנמצא תמיד. להבין את היחס בין הסיבה למסובב. לא יכול להיות שהמסובב לא נכלל תחת ההילה. זה הכל נכלל בהגדרת פשט שם הויה. סיבת המציאות הממציאה את הכל.

אחר כך יש עומקים עצומים בשם הויה, היו"ד תהיה גילוי מידת החסד על אברהם, ה"א תהיה גילוי מידת הגבורה על יצחק, הוא"ו יהיה גילוי מידת התפארת על יעקב, והה"א האחרונה, השלמת המרכבה עם דוד המלך. כל המגמה האלוקית בעולם!

אבל בסוף זה יהיה כמו שהוא מוכרח כך הברית שלו עם ישראל מוכרחת. כך הדברים יסגרו ויהיו בסוף מהות אחת, לא נוכל להפריד בשום מקום את הימצאו מהמצאתו לנבראים. הויה זה גילוי המוכרח, זה לא גילוי שלא יכול להתבטל. מי שלא מבין את זה לא מבין את עוצמת הברית עם ישראל, זו התפשטות עצם הימצאו עם נבראיו).

(זו לא הגדרה מחייבת? הוא כרת ברית, נקשר בעמ"י. אחרי ברית בין הבתרים אנחנו מחוייבים המציאות! לפני זה ה' לא היה מחוייב, אבל הוא כרת ברית!).

(הזוהר דורש את המשנה במסכת פסחים "אוכלים כל ארבע, תולין כל חמש, שורפים תחילת שש" על החמץ.

אומר הגר"א שכל אלף החמישי תולים - תוקף הגלות, כל היום דווה, העולם תלוי ועומד. שורפים את החמץ בתחילת שש, זה כבר שמתנוצץ אור הגאולה, זו חזרת נשמת התורה לעמ"י. באמצע האלף השישי - תקופת הגר"א והרמח"ל - אז פרץ נמשל הדברים, איך אפשר להנגיש את הדברים באופן פילוסופי שלם. בחצות היום השישי זכינו לאור הגדול הזה).

התורה באה לגלות לנו מה נכלל בעצם נוכחות ה' בבראשית ברא אלוקים. הנתונים נמצאים, עצם בריאת העולם, יחס בורא לנבראים - הכל מונח על השולחן. אחרי שהאנושות כשלה, לקחו עוד אלפיים שנה עד שהרעיון התברר. בקידוש אנחנו אומרים זיכרון למעשה בראשית זכר ליציאת מצרים. זיכרון למעשה בראשית זה הרקע, אם אין את יציאת מצרים, זכר בראשית נעלם, אין לנו שום דבר לעשות איתו.

(שלמה המלך רוצה להשכיל איך הרצון האלוקי מתגלה בכל סתרי תרי"ג. מה מיוחד בפרה אדומה ששונה בשאר מצוות. כל הגילוי שנתגלה לנו באתה הורית לדעת זה גם איך הרצון האלוקי מתפשט בסוד תרי"ג. חז"ל מסבירים שחוקה נאמר על דברים שיש בהם ניגוד בעצם. חוק שיש בו שני ניגודים הוא חידה בלתי פטורה. איך יכול להיות שאותו חוק פעם מטהר ופעם מטמא? זו תשובה חלקית).

"אחד ולא יותר" - אולי יבוא מישהו ויגיד שהוא השתכנע בכל חמש הידיעות הקודמות, אבל אומר שיש שתי אלוהויות בלתי מוגבלות.

הרמח"ל אומר שזה לא שאסור לנו לומר את זה כי כתוב בתורה אחרת, אלא שזה לא הגיוני!

(איש חכם היה יכול לומר משפט אחד שכולל את הכל הידיעות. כל ידיעה מגבה את השניה, אבל אנחנו צריכים להרחיב את הדברים לצורכנו כדי שנבין אותם לאשורם).

"השורשיות" - זו לא ידיעה נפרדת, מפה נולד השורש לבנות את המשך הספר - את התפשטות עניין שם הויה, מגמת מוכרח המציאות.

כל הידיעות הן בגדר השלילה בלבד. אנחנו מבינים שהעולם שלנו מבוסס על סיבה קדומה בלתי מושגת ובלתי גבולית, כל מה שבתפיסתנו משולל ממנה. זה הפרק הראשון. אחרי הבסיס האיתן הזה, אנחנו עתידים לשאול מה מגמת הכח הבלתי גבולי הזה שפועל בנו, הגבוליים. עכשיו אנחנו מבינים את עוצמת הנושא שאנחנו מדברים עליו, איזה זעזוע זה לחשוב שהבלתי גבולי פועל בנו! זו יראת הרוממות. עכשיו אנחנו עומדים מרותקים לדעת מה הוא פעל בתוך העולם הגבולי שלנו לנצח. זה פרק שני והלאה, את זה אנחנו נקבל רק מתורת סיני. כאן שום דבר לא מגיע מהשכל, מחקירה אנושית.

סיכום בקצרה:

"אלא מעצמו הוא מוכרח המציאות" בידיעה רביעית - הידיעה השלישית שה' מוכרח להימצא מובילה לידיעה הרביעית שהוא לא תלוי בזולתו
 "שלם בכל שלמות" בידיעה חמישית - כשאנחנו מייחסים לה' שלמות אנחנו לא באים להשיג בו משהו, שהוא חכם וכד', אלא באים לשלול את האפשרות שהוא מורכב.
 "שאי אפשר על כל פנים שלא ימצא מצוי אחד משולל... מכל יחס" - אין לו יחס איתנו מצד הגדרתו העצמית.

בידיעה החמישית הרמח"ל מסביר שוב שישנן שתי דרכים להגיע לידיעות שהוא מונה: על ידי אמונה בדרכי המסורת - קבלת התורה, או חקר שכלי.

המקור האמוני הוא שהדברים מופיעים בתורת משה, (הספרים העוסקים מופרשות בנושא לא יכולים להחשב מסורת לכלל ישראל כי הם מועטים), מי שמאמין בתורת משה משם מגיע לידיעות האלו. הרמח"ל אומר שאדם "צריך שיאמין וידע" - הדרישה שלו היא לא רק אמונה במסורת, אדם צריך בנוסף לחקור בשכלו ולהגיע לידיעות האלו למרות שהמסורת היא מקור נאמן שמספיק כדי להביא לידיעות אלו. למה המסורת לא מספיקה?

הסיבה לכך היא שהמציאות מעידה על הידיעות האלו, ניתן להגיע אליהן בשכל בריא. מי שנסמך רק על ההגדרה הדינית, ולא הבין בשכלו שבלתי אפשרי אחרת - בעצם חסר הבנה בסיסית בתפיסת המציאות. יש חובה להשיג את מה שניתן להשיג מהצד האנושי באופן זה ולא בהסתמכות על המסורת, אסור לנתק את הדברים מהמציאות. החובה היא להבין בשכל שבלתי יתכן שהבלתי גבול יהיה גבולי, זו קומה של דרך ארץ שקדמה לתורה. אם כן, למה צריך את המסורת?

התשובה היא שכל אמונת ישראל כללת בידיעות האלו, אין פה קומה של הגדרת האלוקות מהמציאות האנושית וקומה נפרדת של תורה מן השמים. מעצם הגדרת האלוקות נובעת כל הפעולה שלו בעמ"י, הקומה השניה היא התפשטות הקומה הראשונה - אי אפשר להפריד בין הימצאו לבין המצאתו לנבראיו. בשביל להבין את זה חייבים תורה מן השמים.

"אחד ולא יותר" בידיעה השישית - אדם שהשתכנע בחמש הידיעות הקודמות חושב שלא בהגיון אם הוא מעלה בדעתו שיש שתי אלוהויות בלתי מוגבלות. את כל הידיעות היה אפשר לכלול במשפט אחד, אבל הדברים פורטו כדי שנבין אותם לעומק.

"נמצא כלל הידיעות השורשיות" - הידיעות האלו אינן נפרדות, מפה נבנה המשך הספר - מגמתו של מוכרח המציאות.

כל הידיעות הן על גדר השלילה. אחרי שהבנו שהעולם מבוסס על סיבה קדומה בלתי גבולית, הפרקים הבאים יעסקו בהסבר המגמה שמאחורי פעולתה של הסיבה (האלוק) בעולם, כל מה שבהם מגיע רק ממתן תורה, אלו אינם דברים שניתן יהיה להגיע אליהם בחקר אנושי.

השיחה נערכה לפישטחיות הבנתו של העורך,
ובל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.